

zadržao kulturni inventar, koji je autorici omogućio utvrđivanje ishodišnog prostora svih Bunjevaca.

Posljednju cjelinu knjige čini poglavlje »Kritički osvrt na doprinos istraživanju bunjevačke etnogeneze srpskog etnologa Jovana Erdeljanovića«. Posrijedi je Erdeljanovićeve studija *O poreklu Bunjevaca* iz 1930. u kojoj su metodički postupci pri bavljenju problemima prošlosti Bunjevaca bili uglavnom ispravni, ali cilj istraživanja bio je postavljen neadekvatno i tendenciozno. Erdeljanović je u proučavanju bunjevačkih ograna obratio pozornost na povijesne podatke, jezične osobine, predaje o podrijetlu, prezimena i pojedine važnije tradicijske običaje, što su bile dobre strane te studije. No učinio je i neke metodološke propuste pri istraživanju, uspoređujući običaje primorsko-ličkih Bunjevaca samo s običajima srpskog stanovništva i nazivajući ih sve srpskim, izostavivši usporedbu s običajima drugoga hrvatskog stanovništva na tom području. Razmatrajući naseljavanje dalmatinskog zaleđa nakon osmanskih osvajanja i raseljavanja Hrvata čakavaca, pokušao je dokazati da je novi prostor postao u cijelosti etnički srpski. Novo doseljeničko katoličko stanovništvo tog područja pokušao je objasniti njihovim kasnijim pokatoličenjem. Šire dalmatinsko-dinarsko područje jest prostor na kojem je završilo oblikovanje etničke skupine Bunjevaca, odakle su se iseljavali u Liku, Primorje, Gorski kotar i Podunavlje, pa postaje jasna namjera Erdeljanovićeve tvrdnje o srpskome etničkom karakteru tog područja. Sve navedeno autoricu je dovelo do zaključka da su rezultati Erdeljanovićeve studije bili zadani, a cilj provedenih istraživanja trebao je potvrditi unaprijed postavljene zaključke o Bunjevcima kao katoličkim Srbima.

Iako nastala na temelju sinteze prijašnjih članaka, knjiga *Bunjevačke studije* donosi i nove autoričine spoznaje u istraživanju složene etnogeneze Bunjevaca. Svoju tezu o podrijetlu Bunjevaca argumentirala je rezultati-

ma brojnih terenskih istraživanja, njihovom kritičkom analizom te kritičkim osvrtom na radove drugih autora. Djelo je svojim interdisciplinarnim pristupom svojevrsno osvježenje u istraživanju te problematike, a rezultatima izlazi iz okvira usko bunjevačkih tema obogaćujući cjelokupnu hrvatsku nacionalnu i kulturnu povijest.

Mario Bara

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*

Jasna Čapo Žmegač

Strangers Either Way: The Lives of Croatian Refugees in Their New Home

New York – Oxford: Berghahn Books, 2007, 216 str.

Knjiga *Strangers Either Way: The Lives of Croatian Refugees in Their New Home* Jasne Čapo Žmegač, znanstvene savjetnice u Institutu za etnologiju i folkloristiku te redovne profesorice na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, američko je izdanje prije pet godina objavljenoga izvornoga hrvatskog izdanja knjige *Srijemski Hrvati: etnološka studija migracije, identifikacije i interakcije*. Ovaj rad temelji se na etnografskome istraživačkom projektu o migraciji skupine hrvatskog stanovništva iz Vojvodine u Gradinu nedaleko od Virovitice ranih devedesetih godina prošloga stoljeća. Studijom se istražuju napetosti i procesi integracije i identifikacije u novoj sredini koji nastaju kao posljedica toga manje-više prisilna preseljenja Srijemskih Hrvata u svoju etničku domovinu. Bez obzira na zajedničku nacionalnu pripadnost s domicilnim stanovništvom, doseljeni Hrvati bili su u prvih deset godina tretirani kao stranci, pa je sukladno tome i naslov američkog izdanja knjige *Strangers Either Way* (*U svakom slučaju stranci*).

Autorica na temelju studije slučaja Srijemskih Hrvata analizira strategije prezentacije doseljenika svojim novim susjedima, lokalnim starosjediocima Hrvatima i hrvatskome društvu u cjelini, individualne identifikacije u procesu prilagođavanja i integraciju u lokalnu sredinu, konstrukciju starosjedilaca kao »drugih« i obratno te proučava ulogu stereotipa i nacionalne retorike u procesima pripisivanja identiteta. Primjenom analize sadržaja interakcije cilj je bio omogućiti bolje razumijevanje interakcijske problematike, konkretnih migracijskih prilika i nesporazuma do kojih dolazi između starosjedilaca i doseljenika, u svrhu prevladavanja problema koji iz njih proizlaze.

Knjiga se sastoji od uvoda, sedam poglavlja i epiloga. U prvom poglavlju, »The Ethnology of Individuals« (»Etnologija ljudi« – naslov prema hrvatskome izdanju) autorica daje definicije osnovnih pojmova kao što su identitet i kultura te ih detaljnije razrađuje. U tom se poglavlju nudi i općenit pregled slučaja u demografskom pogledu i s obzirom na povijest regije. U Hrvatsku se doselilo oko 13.000 Srijemskih Hrvata, dok ih je u Srijemu ostalo oko 22.000. Budući da je posrijedi bilo prisilno preseljenje, autorica ukratko navodi glavne razloge iseljavanja, koji uključuju verbalno zastrašivanje, prijeteća pisma, klevete, privođenja u policijsku postaju popraćena ispitivanjima s tjelesnim ozljeđivanjem, oružane napade na kuće i imanja, otuđivanja imovine, prisilna istjerivanja iz kuća te čak i ubojstva i nestanke osoba. No Srijemski Hrvati razlikuju se od drugih migranata utoliko što imaju osiguran smještaj i gospodarsku egzistenciju u Hrvatskoj jer su mijenjali svoja imanja u Vojvodini s imanjima srpskog stanovništva koje je u tom ratnom razdoblju napustilo Hrvatsku. Upravo zbog učinka lančanog preseljavanja doseljenici u mnogim mjestima naseljavanja čine znatan dio ukupnog stanovništva. Nadalje se u poglavlju uz epistemološke napomene daje pregled upotrijebljene metodologije. Autori-

ca se u istraživanju koristila metodom intervjua otvorenog tipa, koji su bili koncipirani kao razgovori ili dijalozi jer su sudionici bili tretirani kao ravnopravni sudionici intervjua i istraživanja (a ne samo kazivači). Također je primijenila metodu promatranja sa sudjelovanjem u interakcijama doseljenika i starosjedilaca. Interpretacija i istraživačke hipoteze zasnovane su na metodologiji etnografski *uteemeljene teorije* (*Grounded Theory*). Rezultat istraživanja jest »hibridan antropološki tekst« (str. 24) u kojem je etnografska naracija povezana s teorijom. U etnografskom pristupu upotrijebljena je formula koja na početku uvodi, a na kraju rezimira tezu te naglašava teorijske okvire i uopćene izjave. Tekst obiluje nizom transkribiranih citata subjekata istraživanja, koji bi čitatelju trebali što životnije predstaviti sugovornike i njihove poglede.

Drugo, relativno kratko poglavlje »Srijem Croats Talk about Themselves« (»Srijemci pričaju«) sastoji se isključivo od transkribiranih dijelova intervjua sa Srijemcima, kojima nas autorica uvodi u temu njihovim pričama i stavovima o zamjeni kuća i imanja te komentarima o nezamjenjivim stvarima koje su ostavili u Srijemu.

Treće poglavlje, »Identity Building in the Local Environment« (»Strategije identifikacije u lokalnoj sredini«), bavi se individualnim strategijama identifikacije s pomoću kojih doseljenici u Gradini nastoje premostiti jaz između dosadašnjeg života i vlastita vrijednosnoga koda te vrijednosti društva u kojem su se naselili. Autorica izdvaja tri najčešće strategije identifikacije. Prva je rezignacija prema preseljenju, koja je vidljiva u najvećem broju osoba, uglavnom starijih ljudi. Oni novu sredinu promatraju kritički i etnocentrično, no prepuštaju inkorporaciju u novu sredinu svojim potomcima. Druga strategija dijeli s prvom etnocentrični pogled na kulturu i društvo primitka, ali, s druge strane, odbija bilo kakvu mogućnost suživljavanja s novom okolinom. Individualizacija kao treća strategija karakteristika je pojedinaca koji

su vrlo aktivni u nastojanju da se integriraju u društvo primitka.

U četvrtom poglavlju, »The Older Generation and Migration« (»Starija generacija: od dominacije do ovisnosti«), detaljnije se razmatra situacija starije generacije prije i nakon preseljenja. U razgovorima sa starijim ispitanicima (iznad 65 godina) pokušavaju se utvrditi njihove uloge i odgovornosti pri donošenju odluke o iseljavanju i pri izboru mjesta naseljavanja u Hrvatskoj. Sugovornici opisuju promjene do kojih je došlo u njihovim životima te u životima njihove djece i unuka u novoj sredini. Preispituju se i mogući utjecaji na potomke te generacije na koje se oslanja njihov osobni identitet.

»Constructing Difference, Identifying the Self« (»Konstrukcija susjeda kao *drugog* i autoidentifikacija doseljenika«) naslov je petog poglavlja, gdje se analizira pripisivanje superiornoga identiteta vlastitoj skupini na lokalnoj razini. Doseljenici shvaćaju da ih je život u drugoj sredini učinio drukčijima od lokalnoga stanovništva te da zajedničko etnonacionalno podrijetlo ne jamči da će njihovi običaji, svjetonazori i mentaliteti sličiti onima njihovih novih sugrađana. Autoričin cilj bio je otkriti simbolizam kojim se iskazuje pripadnost vlastitoj kulturi i granica prema susjednoj, tako da je pozornost bila usmjerena na doseljenike koji svoj kolektivni identitet grade na stvarnim i percipiranim kulturnim razlikama prema starosjediocima, odnosno na one koji lokalnome stanovništvu pripisuju negativni identitet.

Promatranje analognoga procesa s aspekta organiziranog djelovanja migranata u hrvatskom društvu tema je šestog poglavlja, »Between Individual and Collective Integration into Croatian Society« (»Između individualne i kolektivne integracije u hrvatsko društvo«). Autorica daje uvid u makroanalitičku i institucionalnu perspektivu izgradnje srijemskoga identiteta s aspekta predstavnika Zajednice prognanih i izbjeglih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata. Djelovanje Zajednice

analizirano je kao pokušaj konstruiranja kolektivnoga srijemskog identiteta prema modelu konstrukcije etničkih zajednica.

Sedmo poglavlje, »Community, Identification, Interaction« (»Zajednica, identifikacija, interakcija«), rezimira i zaokružuje interpretaciju prethodnih poglavlja, na dvije razine. Prva je razina predodžbe, na kojoj su se procesi identifikacije istraživali kao diskursi i predočavanja sugovornikâ. Druga je razina interakcije, na kojoj se identifikacija promatrala kao iskustvo komunikacije u određenome sociokulturnom kontekstu. U studiji je prvoj razini posvećeno više pozornosti, no promatranjem je utvrđena ograničenost narativnih izvora za proučavanje identifikacije. Terenski uvid u konkretne svakodnevne situacije omogućio je autorici da uz interpretacije diskursâ, koji su i sami konstrukcije interpretacije sebe i drugih, analizira i komunikacijski (interakcijski) proces, odnosno izravan odnos među subjekata – u ovom slučaju doseljenicima i starosjediocima.

Američko izdanje knjige završava epilogom, *Ethnologist and Her/His Public*, gdje autorica iznosi svoju kritiku o nepostojanju diskusije o recepciji etnografskog rada u hrvatskoj etnologiji. Upravo diskusiju smatra važnom za istraživanje o kojemu je riječ u knjizi jer je ono rezultat zajedničkog oblikovanja istraživačke teme istraživačice i subjekata istraživanja koji će, predviđa autorica, ujedno biti i najzainteresiraniji čitatelji. Isto opisuje svoje dvojbe vezane uz moguću političku obojenost istraživanja te uza strategije zauzimanja stajališta s obzirom na tematiku. Autorica nije odlučila »posuditi svoj glas« subjektima istraživanja (str. 188), nego preuzeti ulogu etnologa analitičara koji ima vlastito stajalište, koje ne mora biti nužno u suglasnosti sa stajalištima subjekata istraživanja. Na samom kraju opisuje reakcije na objavljivanje hrvatskog izdanja knjige.

Knjiga *Strangers Either Way* cjelovita je analiza opsežna istraživanja u kojem autorica znanstveno relevantnim, a opet vrlo čitkim

stilom približava čitateljima problematiku prisilnih migracija u ratnom razdoblju. Provokativna tematika te dobra konceptualizacija i operacionalizacija istraživanja mogle bi biti zanimljive ne samo stručnjacima s područja etnologije i sociologije nego i široj javnosti jer se tema, na neki način, tiče svih nas.

Margareta Gregurović
Institut za migracije i narodnosti,
 Zagreb

Stanko Jambrek (ur.)

Leksikon evanđeoskoga kršćanstva

Zagreb: Bogoslovni institut – Prometej,
 2007, 443 str.

Evanđeoski pokret, koji je nastao na tradiciji živog propovijedanja Evanđelja i ima interdenominacijski karakter, jedan je od relevantnih kršćanskih pokreta današnjice ukorijenjen u reformaciji. Evanđeoska tradicija postoji u kršćanskoj povijesti (pijetistička i metodistička tradicija i evangelizacijski i misijski pokret 18. i 19. stoljeća), a suvremeni evanđeoski pokret prisutan je danas u većini protestantskih crkava, unutar slobodnih crkava reformacijske baštine, pa i katolicizma. Evanđeoski kršćani naglašavaju autoritet Biblije, Božju suverenost, iskustvo obraćenja, potrebu za življenjem svetoga života i svakodnevnog usklađivanja života kršćana s temeljnim načelima vjere, nasljedovanje Isusa Krista (učeništvo) te očiglednost novodoživljene osobne vjere koja se djelatno iskazuje u evangelizaciji i služenju ljudima kojima treba pomoć. Svjetski trend rasta evanđeoskoga kršćanstva čini ga bitnim fenomenom u kontekstu suvremene religijske situacije, »najvećim duhovnim događajem u suvremenom svijetu« (Jukić, 1997), »prvim događajem u povijesti suvremene crkve« (Hervieu-Léger, 1987) i

stoga znanstveno relevantnim predmetom istraživanja, što pokazuje sve više znanstvenih radova o fenomenu evanđeoskoga kršćanstva i njegovu širenju.

U Hrvatskoj, gdje je katolička religija među stanovništvom najrasprostranjenija i gdje su sve druge religijske zajednice manjinske, evanđeoski se pokret unutar široka konteksta protestantizma prepoznatljivo širi. Nije dođue posrijedi širenje velikih razmjera, ali broj evanđeoskih zajednica stalno se povećava.

Knjiga *Leksikon evanđeoskoga kršćanstva* pruža temeljne informacije o evanđeoskom kršćanstvu u svijetu i Hrvatskoj. Sadržava tristo osamdeset jedan članak i sedamdeset devet uputnica, navedenih prema abecednom redu. Članci za koje nije bilo stručnih domaćih autora prevedeni su iz već postojećih svjetskih leksikona: *New Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements* (Zondervan Publishing House, SAD), *The Concise Evangelical Dictionary of Theology* (Baker Book House, Grand Rapids, SAD) i *New Dictionary of Christian Ethics & Pastoral Theology* (Inter-Varsity Press, Leicester/Downers Grove, VB/SAD). Većinu ostalih članaka napisali su domaći autori, a samo mali dio suradnici iz drugih zemalja.

Nakon »Uvoda«, koji je napisao priređivač knjige, ugledni protestantski teolog Stanko Jambrek, navedene su kratice biblijskih knjiga (Staroga i Novog zavjeta) i njihova objašnjenja, kao i objašnjenja ostalih upotrijebljenih kratica. Naveden je i popis svih domaćih i inozemnih suradnika, kao i prevoditelja pojmova prenesenih iz već spomenutih svjetskih leksikona.

Definicije i obrazloženja pojmova u ovom leksikonu pripadaju području etike te sustavne, povijesne, biblijske i pastoralne teologije. *Leksikon* obuhvaća relevantne religijske pojmove iz kršćanstva, s naglaskom na onima iz Biblije, na kojoj protestantske zajednice temelje svoje vjerovanje i naučavanje. Elabori-